

Co je to venkov?

Vymezení, definice a typologie
venkovského prostoru

Definice venkova

velkostatek viz usedlost

venkov – obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na →zemědělství a menší hustotou obyv., ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s →přírodou, a také jinou soc. strukturou ve srovnání s →městem. Typickou sídlištní jednotkou v. je →vesnice (oba pojmy vystupují v mnoha ohledech jako synonyma). Z hlediska s-gie je v. charakterizován především specif. typem →komunity, tzv. **venkovskou komunitou** (či rurální komunitou nebo venkovským společenstvím), která se většinou vymezuje v protikladu ke **komunitě urbánní** neboli městské těmito znaky: **1.** vyšší mírou vzájemné soc. závislosti; **2.** menší variabilitou profesních možností; **3.** menší soc. diferenciací a také zúženým prostorem soc. mobility; **4.** silnější vazbou na →tradiční a slabší inklinací k soc. změně; **5.** silnější determinací přír. prostředím. Za charakteristický rys v. bývala považována i značná kult. izolace spojená s menší →civilizovaností i nižší úrovní →civilizace (viz image venkovana v beletrii, pejorativní označení „venkovský buran“ apod.). I když stále existují území (státy), kde lze všechny vyjmenované rysy v. identifikovat ve výrazné podobě, obecně dochází k jejich oslabování, ke stírání rozdílů mezi městem a v. Přitom →urbanizace jako dlouhodobý hist. proces převládá nad **ruralizací**, i když v současné době jednou

venkov country, rural area Prostor mimo městské osídlení, vyznačující se nižší hustotou obyvatel žijících především ve *vesnicích*, převážně zemědělskou produkcí spojenou se zvýšenou závislostí na přírodě, tradičnějším životním *stylem*, vyšší soc. kontrolou, menší soc. heterogenitou, sníženou profesní nabídkou. (Jandourek 2001)

Venkov je spojitě území, které se skládá z volné krajiny a jednotlivých sídel, vymezuje se vždy ukazateli vztahenými k ploše (např. hustota zalidnění). Vnímání venkova může být do značné míry individuální záležitostí. Často dochází k překrývání pojmu „venkovský“ region (prostor, území) s pojmy „periferní“ (okrajový, obvodový), „marginální“ (okrajový, mezní) nebo „rurální“ (venkovský, zemědělský, rolnický) region. (Svobodová, Věžník 2014)

1380 (Petrušek 1996)

Typické **dichotomické definice**: odvislé od binárních relací v geografii a společnosti vůbec – relace města a venkova (Woods 2011), základem rurálně – urbánní dichotomie. Současný **venkov také často vykazuje mnohé znaky města a mnohá města mohou mít venkovský charakter.**

Výzkum Perlín a spol. (Neolokátor)

Graf 1: Co se Vám především vybaví v myslí, když se řekne „venkov“?

Zdroj: dotazníkové šetření mezi zastupiteli

Náš venkov: pluralita venkova?

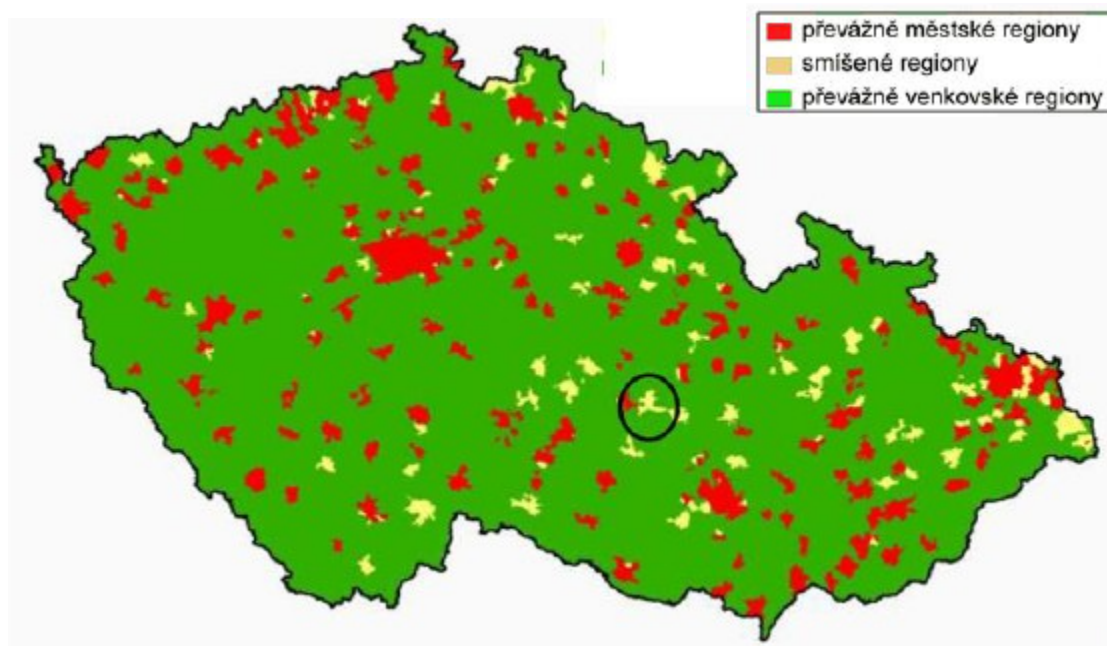
- Po roce 1990 se postupně etablovala jako politická tak i odborná reprezentace venkova
- Etablovala se problematika rozvoje venkova
- Z venkova se stal fenomén a cíl investic (jednotný přístup)
- **Je ale v Česku jeden venkov?** Mají venkovské regiony stejné předpoklady a stejné cíle rozvoje? (studie Perlín, Kučerovi)
- Existují rozdílné typy venkova v Česku?

Vymezení a definování venkova

- Kvalitativní x kvantitativní kritéria vymezení
- Vymezení venkovských obcí x vymezení venkovských regionů (demografie, hustota...)
 - problém měřítka hodnocení
- Sociologické a sociálně ekologické vymezení venkova (životně způsobové vymezení)
- Blízkost přírodě (ekologické, krajinářské vymezení)
- Úřednické vynalézání venkova (obtížná srovnatelnost v EU)

KVANTITATIVNÍ ZNAKY VENKOVA

- celkový počet obyvatel
- migrační saldo
- podíl trvale obydlených domů
- podíl nově postavených domů
- turisticko-rekreační funkce
- celkový spojů
- míra nezaměstnanosti
- podíl obyvatel žijících v bytech s připojením na plynofikaci 2001
- podíl rodáků
- počet kandidátů na počet mandátů v komunálních volbách
- účast v komunálních volbách v roce
- podíl obyvatel ve věku 65 a více let
- podíl vyjíždějících za prací
- objem dotací právním subjektům/příjemce
- podíl dotací směřujících obci ze všech dotací
- index vzdělanosti

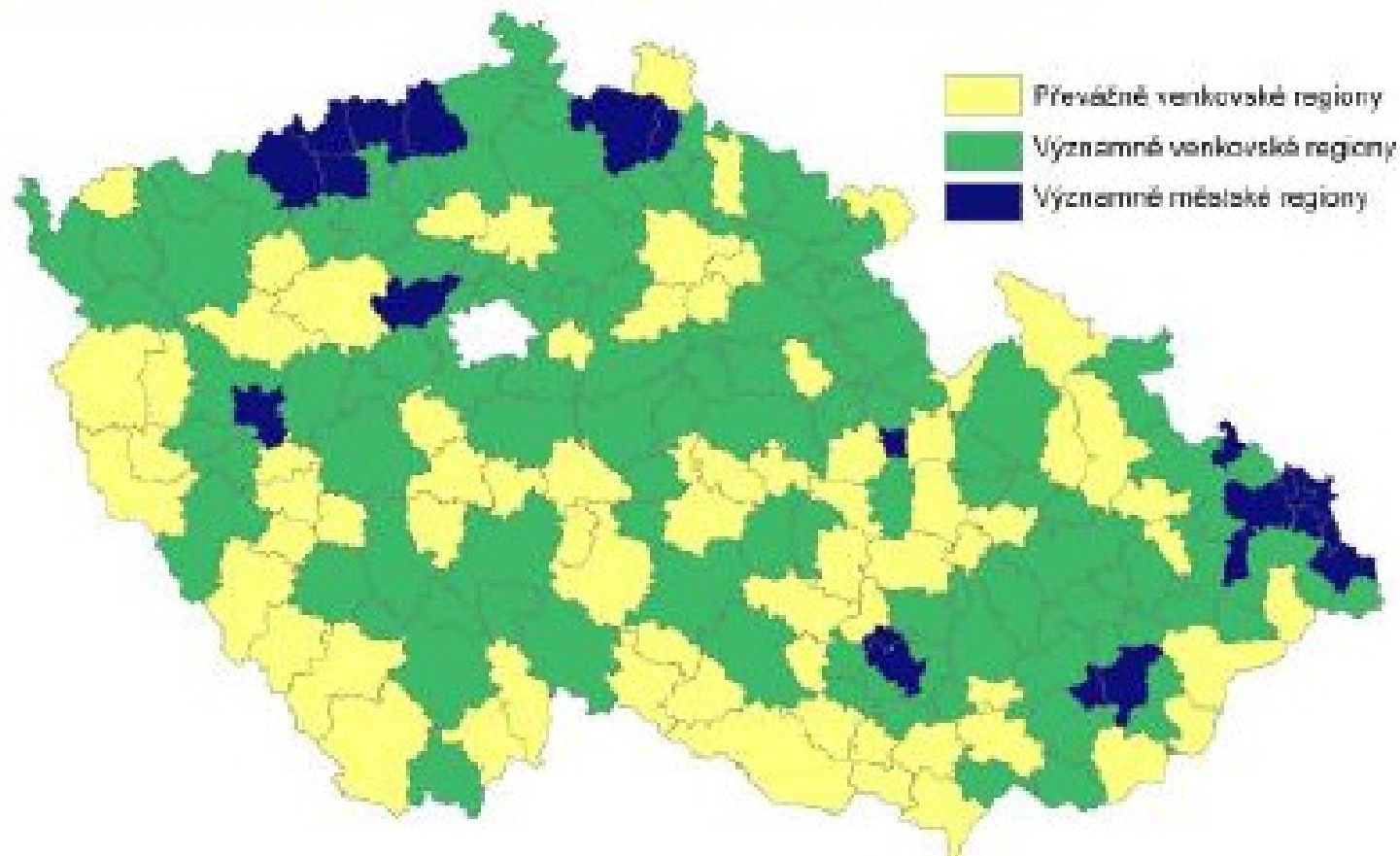
(Svobodová, Věžník 2014)

Venkovský prostor daný hustotou ob.

- Pro potřeby vymezení venkovského prostoru ve státech EU se zpravidla používá vymezení venkova jako území s hustotou obyvatelstva do 100 obyv./km² (Perlín)
- rozloha venkova je tedy 5 908 167 ha (74,9 % ČR) a žije zde 2 310 157 obyvatel (22,6 %)
- hranice 2000 ob. v sídle jako hranice pro nepochybně venkovské sídlo a 10000 ob. je považována geografy za nepochybné město
- depopulační oblasti (odkud obyvatelé odcházejí)

Vymezení venkova podle metodiky OECD na úrovni ORP

Pozn.: za venkovské se považuje takové území, ve kterém je hustota zalidnění nižší než 150 obyv./km²

KVALITATIVNÍ ZNAKY VENKOVA

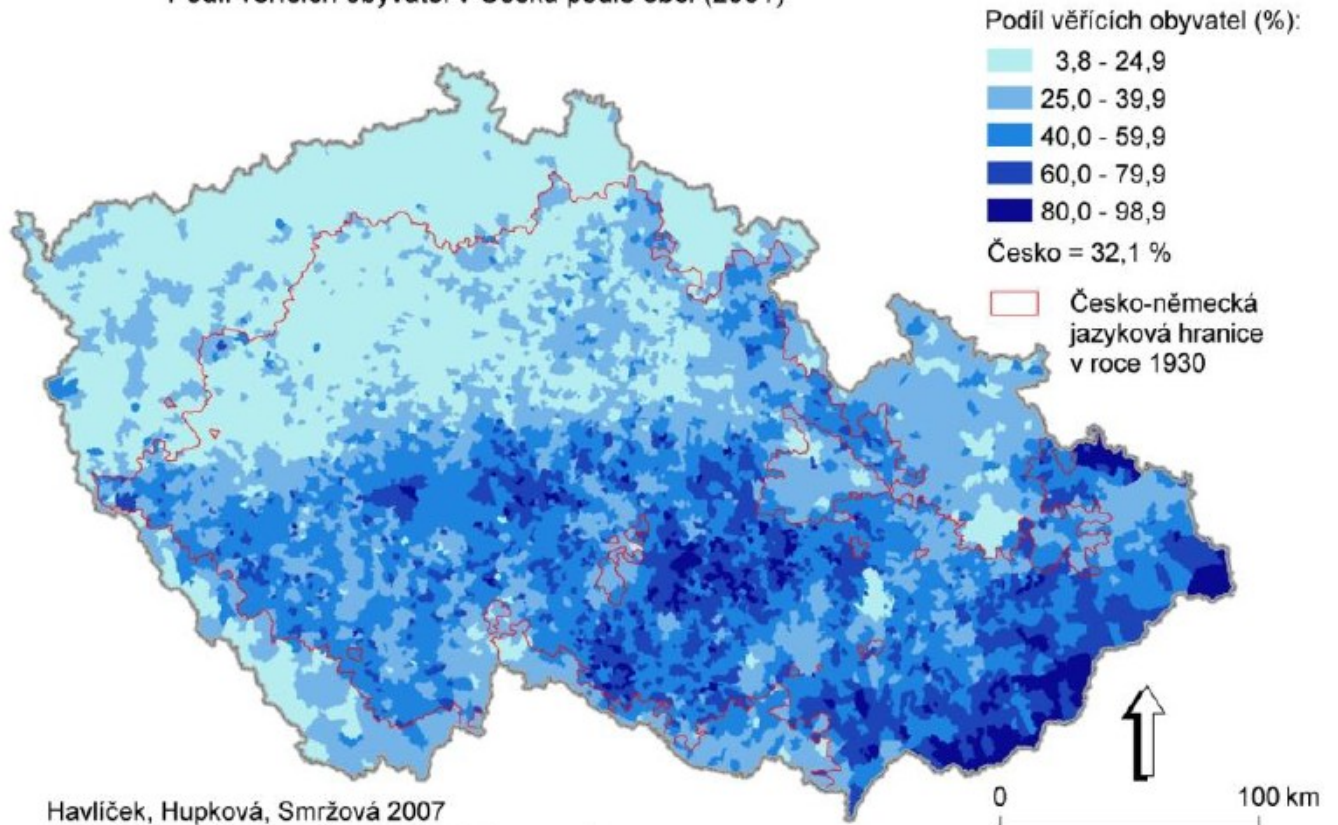
- – **urbanistické znaky** – vysoký podíl rodinných domů, málo vyvinutá uliční síť, rozvolněná zástavba, vysoký podíl zeleně v sídle;
- – **architektonické znaky** – nízkopodlažní zástavba, absence nájemního bydlení, domy doplněny hospodářským zázemím (integrace obytné a dalších funkcí), vymezení dvora a zahrady s výrazně oddělenými funkcemi;
- – **sociální znaky** – užší sociální kontakty mezi obyvateli sídla, neformální sociální kontrola, participace, tradicionalismus, konzervatismus;
- – **ekonomické znaky** – dominantní nebo rozhodující činností je zemědělství a primární výroba potravin, významný podíl ekonomicky aktivních osob vyjíždí do zaměstnání mimo toto sídlo, vyšší podíl samozásobitelství, kutilství;
- – **administrativní znaky** – statut sídla (sídllo, které v minulosti či v současnosti získalo městská práva, je městem, ostatní sídla jsou vesnicemi);

Sociologické definice venkova

- Dichotomické vymezení: vychází z předpokladu principiálních odlišností společností městských a neměstských území (**F. Tönnies** definoval tzv. „Gessellschaft“ – městská společnost a „Gemeinschaft“ – venkovská pospolitost (**1887**)).
- Venkov jakožto romantický koncept, sociální reprezentace – stereotypy, původnější, nezkažený; (s úpadkem zemědělství se vytrácí zdroj legitimacy)
- Venkov jako sociální konstrukt (Mormont, Hruška) – artikulace a reartikulace venkovských identit
- životně-způsobová definice: venkovské obyvatelstvo se řídí jinými hodnotami, dodržuje odlišné zvyky a kulturu; venkov bývá považován za prostředí méně [anonymní](#), s vyšší [sociální kontrolou](#), ale také s vyšší [sociální soudržností](#) a [sociální oporou](#). Rozdílně je zde také vnímán [čas](#) (Chicagská škola Wirth (1938) x kritika Pahl (1970) urban village – je venkov a město rozdílná entita)
- Venkov jako fenomén „jiného“ životního stylu; tam, kde se chovají slepice (Blažek)
- Tam, kde se žije na pomezí sídla a „přírody“ (Baše)

Tradiční vs. moderní společnost

Podíl věřících obyvatel v Česku podle obcí (2001)

Havlíček, Hupková, Smržová 2007
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje,
Přírodovědecká fakulta UK Praha

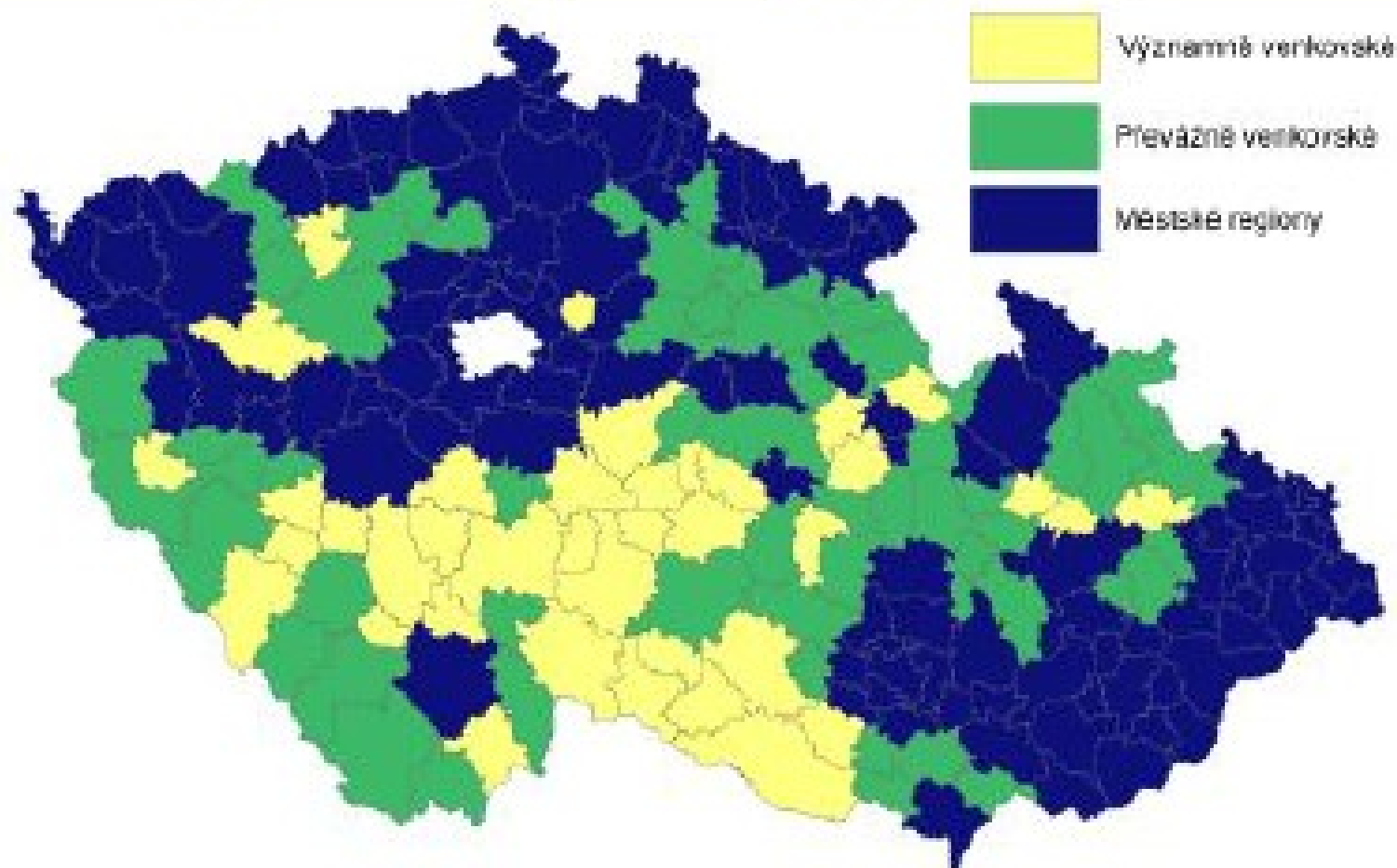
Zdroj dat: Český statistický úřad (2001)

Strukturálně-funkční vymezení

- v zemědělství –prvovýrobě- pracuje 136 600 lidí, tj. 1,34% všech obyvatel ČR a 5% (resp. 6%, podle hustoty) obyvatel venkova.
- jiné spol. orientace a rozdílné cíle oproti městu ([Parsonse](#), [Merton](#))
- Latentní funkce (nezamýšlené důsledky dotací)
- Leader a vynalézání venkova (venkov jakožto nedokonalý systém, kterému je třeba pomoci)

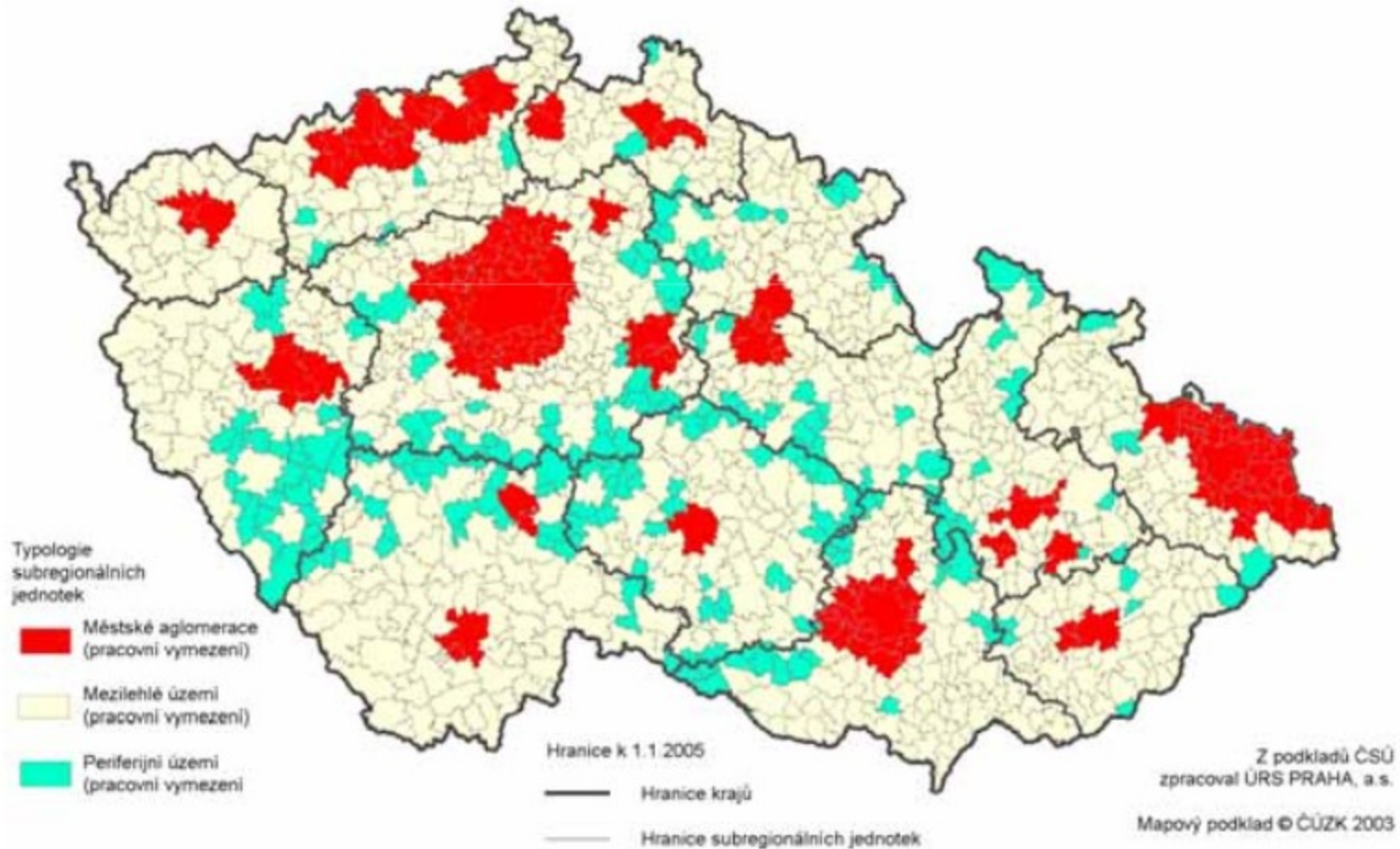
Vymezení venkova podle podílu ekonomicky aktivních v zemědělství

Pozn.: za venkovské se považuje takové území, kde podíl ekonomicky aktivních v průměru je vyšší než 4,38 %

Geografické vymezení venkova: rurální vs. periferní

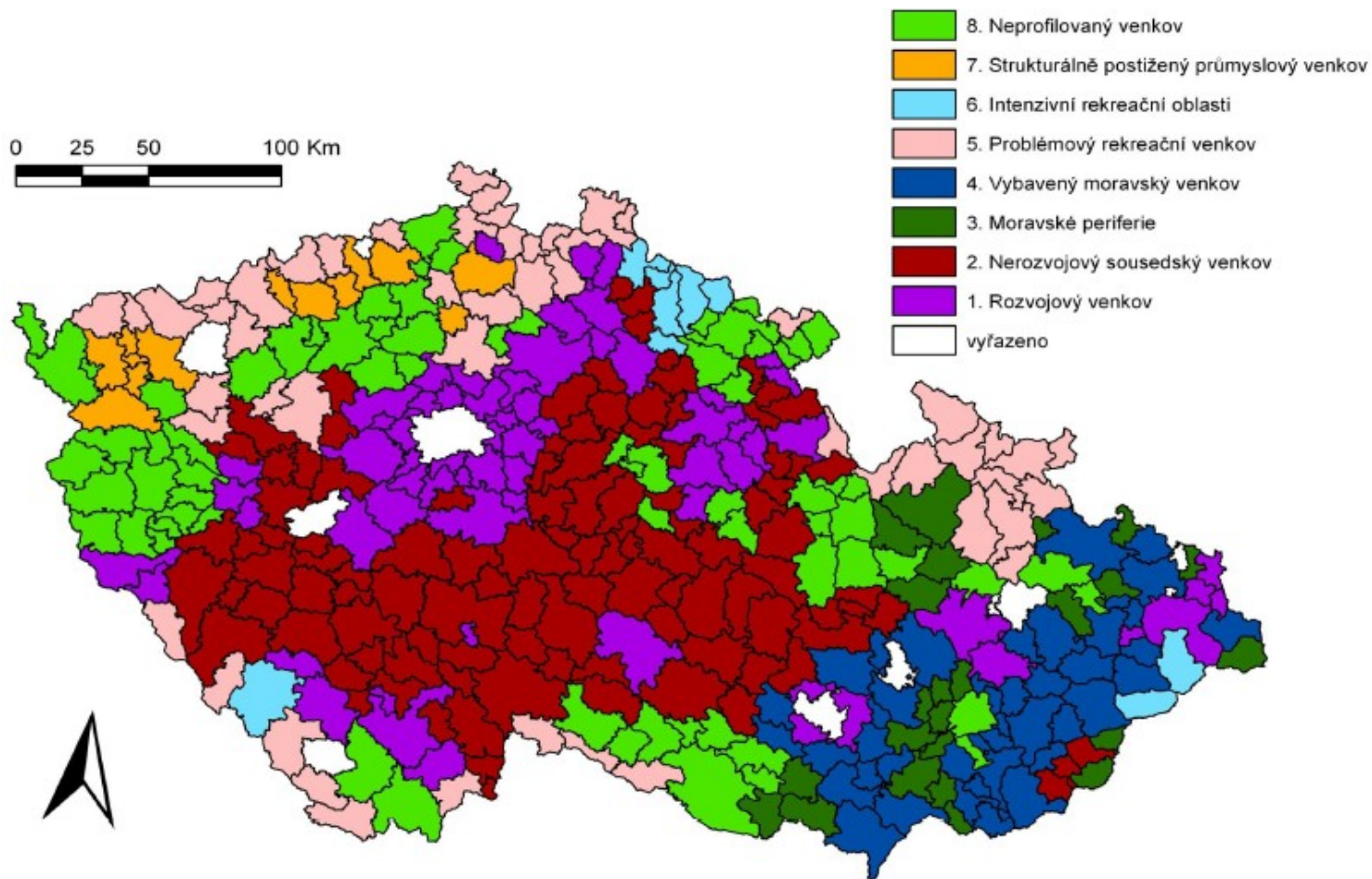
- Jaký je vztah mezi pojmy venkov a periferie?
- Jaký je vztah mezi vymezením rurálních a periferních oblastí, jsou všechny periferní oblasti venkovské?
- A jsou venkovské oblasti periferní?
- Periferie není venkov, venkov není periferie
- Periferie –vymezení na ose intenzity sociálně ekonomických vazeb
- Venkov –vymezení na ose velikostních kategorií sídel (obcí).

Role venkova a její vývoj

- Role venkova se historicky vyvíjí
- Původní funkce –výroba potravin, zemědělská výroba ztrácí svůj význam mění se paradigma rozvoje venkova, mění se reprezentanti venkova, mění se priority obyvatel venkova.
- Venkovan „nelpí na hroudě“ jak tvrdí Bláha (1937: 170)
- Kdo je tedy venkovan, jaké má cíle a jaké má priority?

Typologie venkova podle Perlína

Generalizované typy venkova

- 1) metropolitní venkov
- 2) venkov v Čechách (a na Vysočině)
- 3) moravský venkov

VIZE ČESKÉHO VENKOVA (Perlín)

- v Postupná a prohlubující se diferenciaci ***jádro – periferie***
- Diferenciaci ***stabilní a nestabilní venkov:***
periferní Čechy – jádrová Morava
- Diferenciaci ***lidských zdrojů*** (příjmová, vzdělanostní)
- Postupné ***zpomalení suburbánní*** expanze
- Pokračující ztráta pracovních příležitostí na venkově – venkov jako ubytovna města